

Zvonko Maković

predsjednik
Društva povjesničara
umjetnosti Hrvatske

DOI:
10.17685/Peristil.60.20

Marija Mirković–Belaj (1935.–2017.)

foto: Janko Belaj, 1. svibnja 2017.

U četvrtak 11. svibnja 2017. umrla je u 82. godini povjesničarka umjetnosti Marija Mirković–Belaj. Pamtili smo je mnogi, i pamtit ćemo je, jednostavnijim oblikom njezina imena kao Manu Mirković. Rođena je 20. srpnja 1935. u Orubici kraj Nove Gradiške, školovala se u Zagrebu gdje je i diplomirala 1959. studij povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu. Odmah nakon diplome zaposlila se kao srednjoškolska profesorica na Krku, da bi već slijedeće godine započela svoju stručnu karijeru u Gradskom muzeju u Varaždinu. Tu je radila kao kustosica u zbirci umjetničkog obrta, da bi nakon pet godina otišla u Pokrajinski muzej u Ptuj gdje je također bila pet godina, a od 1970. do 1972. kao konzervatorica bila je zaposlena u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu i nakon toga do umirovljenja 1979. u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture. U ovoj drugoj ustanovi radila je na nekoliko velikih projekata, te vodila dokumentacijski odjel. Upravo sam je tu i upoznao, jer sam svoje prvo radno mjesto konzervatora – pripravnika dobio na sređivanju dokumentacije. Bilo mi je to dragocjeno iskustvo, a bilo je osobito zanimljivo jer je i čitav odjel netom osnovan. Mana Mirković bila mi je, dakle, prva šefica i ostala u pamćenju kao iznimno radišna, savjesna, zahtjevna i nadasve odgovorna osoba. Naš mali odjel, a bilo nas je svega troje, funkcionirao je gotovo kao neka obitelj: znalo se tko je glavni, a da nikada nije bila isticana hijerarhija zvanja i odgovornosti. Učio sam se poslu o kome ništa nisam znao, a moje dvije mentorice, uz Manu tu je bila još Vesna Schwarz, svesrdno su mi pomagale. Nikada nisam kod svojih kolegica osjetio trunku strogoće ni šefovanja, nego smo radili timski u

najboljem smislu riječi. Imali smo, za one uvjete, dobro opremljen odjel i nastojali stvoriti jedinstvenu arhivsku bazu nacionalne kulturne baštine.

Marija Mirković zarana je počela objavljivati plodove svojega istraživačkog rada, a kako joj je prvo važno mjesto bilo u Varaždinu, objavljivala je članke i veće radove posvećene baštini toga kraja. Nije se zadržala samo na muzejskoj građi, nego poseban segment njezinih stručnih i znanstvenih radova pripada urbanizmu. Mislim da je poticaj tomu dala povjesničarka umjetnosti Mira Ilijanić s kojom je Marija Mirković objavila više zajedničkih radova, ali i istraživala arhivsku građu. Upravo u vrijeme kada sam onu godinu dana radio u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture, a to je bilo 1974., započela je arhivska priprema za obnovu Tvrđe u Slavonskom Brodu, pa su Mira Ilijanić i Marija Mirković nekoliko mjeseci skupljale i snimale svu građu koja se nalazi u bečkom Ratnom muzeju i Ratnom arhivu. Donijevši je snimljenu na tada vrlo rado korištenim mikrofilmskim snimkama, obrađivali su je i našli mnogo toga što se nije odnosilo samo na Slavonski Brod, nego i na Tvrđu u Osijeku, zatim dvorac Bilje i uopće na razdoblje vezano uz kraj 17. i početak 18. stoljeća, vrijeme oslobađanja naših krajeva od Turaka i vrijeme Eugena Savojskoga. Spominjem ovaj dio rada Mane Mirković stoga što ga nećemo naći u popisu njezinih radova u onoj mjeri u kojoj sam osobno svjedočio koliko je opsežan i dragocjen za sve ono što je uslijedilo kasnijim istraživačima, konzervatorima i restauratorima. A njezin rad na drugim projektima u zavodu isto je ostavio važnih tragova.

Pa ipak, ime Marije Mirković-Belaj najviše vezemo uz barokno slikarstvo sjeverozapadne Hrvatske, točnije za pavlinski slikarski krug, a osobito za Ivana Krstitelja Rangera. Štoviše, prijavila je i doktorat na temu Rangera koji, nažalost, nije mogla dovršiti, ali je objavila više radova posvećenih tom velikom baroknom slikaru i njegovu krugu. Morala je napustiti svoje bavljenje konkretnom slikarskom građom jer joj je vid slabio sve više i više i zapravo nije mogla vidjeti slike kojima se nekoć intenzivno bavila. Međutim, našla je dobar način da svoj evidentni hendikep zamijeni istraživanjem i objavljivanjem niza radova u kojima nije bilo najnužnije vidjeti zidno slikarstvo, pa ni ono s oltara, *in situ* u svim detaljima. Počela se baviti ikonografskim temama i istraživala dublje sadržaje slika i umjetničkih djela koja su predstavljala temeljni vid njezina znanstvenog rada. Uz Rangera i umjetnost pavlina, zatim franjevac, osobit je doprinos Mane Mirković pripadao marijanskim temama. Istraživala je ikonografske programe vezane za kult Marije u hrvatskom slikarstvu i umjetnost općenito, a ono što bih htio istaknuti njezina je obrada svetačkih sličica. Ističem to stoga jer su počeci mojega znanstvenog rada iz sedamdesetih godina bili vezani upravo za štampane slike, točnije pučku grafiku u što su spadale i nabožne, svetačke sličice. Znam dobro koliko je to u nas još uvijek nedovoljno istraženo područje, a iznimno je važno za suvremene teorije koje zahvaćaju znatno šire područje od umjetničke produkcije. Marija Mirković hvatala je i te umjetnički nimalo ali kulturološki iznimno važne tragove baštine.

Mislim da je zadiranje u područja pučke umjetnosti, pučkog stvaralaštva dijelom bilo vezano i uz to što je od početka bavljenja strukom, pa do kraja života Marija Mirković imala dragocjenog suradnika i suputnika, supruga Vitomira Belaja, sveučilišnog profesora i jednog od naših velikih etnologa. Putovali su zajedno, dopunjavali svoja znanja i iskustva, pa i objavljivali zajedničke znanstvene radove koje je resila upravo interdisciplinarnost. Kasnije pak kako joj se vid sve jače pogoršavao, pomoć je imala i od svojega starijeg sina Janka Belaja, vrsnog fotografa koji joj je na svoj način pomagao da može, makar i s naporom, vidjeti barem fotografske snimke onoga što je nekoć izučavala svojim očima na terenu. Odlaskom Marije Mirković-Belaj naša je struka izgubila vrijednu istraživačicu kulturne baštine kojoj su interesi bili vrlo svestrani. Od umjetničkog obrta, urbanizma i baroknog slikarstva, marijanskih tema i ikonografije redovničkih zajednica, pa sve do naoko sitnih djela pučke pobožnosti.